

Nr 48

Konstitutionsutskottets betänkande med framläggande av förslag till ändring i riksdagsstadgan med anledning av ersättrarreformen m. m.**Riksdagsstadgan**

Enligt 78 § riksdagsordningen fastställer riksdagen "de föreskrifter om riksdagsarbetets bedrivande, ordningen hos riksdagen och utskotten samt inom riksdagen, utskotten och andra riksdagens organ förekommande val ävensom de övriga bestämmelser som anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna". Därvid får inte införas något som strider mot grundlag eller annan lag.

Regler i de angivna hänseendena för enkammarriksdagen fastställdes genom att riksdagen den 15 januari 1971 antog riksdagsstadgan (RFS 1971:1). Riksdagsstadgan trädde i kraft omedelbart vid antagandet. Den upphävde den för tvåkammarriksdagen senast gällande riksdagsstadgan den 23 mars 1949. Den ersatte också de tidigare gällande ordningsstadgorna, den för första kammaren, antagen den 6 april 1949, och den för andra kammaren, antagen den 27 april 1949.

Beträffande tillkomsten av den nya riksdagsstadgan hänvisas till utskottets betänkande KU 1971:69.

Ändringsförslag 1971 m. m.

Vid 1971 års riksdag väcktes motioner om ändringar i riksdagsstadgan, avseende bl. a. debattreglerna. I sitt yttrande över motionerna (KU 1971:69) yttrade utskottet bl. a. att frågan om ändring av riksdagsstadgans regler om debatter m. m. lämpligen borde anstå till dess att grundlagberedningen hade lagt fram sitt till i början av 1972 aviserade slutbetänkande. Så snart detta förelåg, avsåg utskottet att med stöd av sin initiativrätt ta upp de aktuella frågorna till behandling. Vid den översyn av riksdagsstadgan, som sålunda borde äga rum, fick enligt utskottet tas upp till övervägande också erfarenheterna av riksdagsstadgans tillämpning i övrigt. Riksdagen delade utskottets mening.

Ändringsförslag 1972 m. m.

Vid 1972 års riksdag väcktes tre motioner angående riksdagsstadgan. Motionen 1972:73 av herrar Molin (fp) och Ullsten (fp) avsåg frågan om möjlighet att i riksdagens protokoll ta in visst material utan att detta har framförts muntligen i kammaren. I motionen 1972:170 av herr Strömberg (fp) begärdes ändringar i syfte att uppnå ökad rättvisa mellan regering och opposition i fråga om debattreglerna. Motionen 1972:798 av herr Romanus m. fl. (fp, c, m, vpk) syftande till ett slopande av då

gällande begränsning av antalet inlägg i frågedebatter och en strängare begränsning av tiden för inlägg.

I sitt yttrande i ärendet (KU 1972:33) anförde utskottet bl. a.:

I utskottets betänkande 1971:69 med anledning av motioner om ändringar i riksdagsstadgan uttalades att det kunde vara lämpligt att göra riksdagsstadgan till föremål för en mera allmän översyn så snart grundlagberedningens slutbetänkande förelåg. Detta betänkande framlades våren 1972. Beredningens förslag innefattar bestämmelser om riksdagsarbetet vilka motsvarar dem som nu är upptagna i riksdagsstadgan. Grundlagberedningen har räknat med att proposition i grundlagsfrågan skall kunna avlämnas till riksdagen våren 1973. Beredningens betänkande har remissbehandlats och övervägs för närvarande inom justitiedepartementet. I detta läge har utskottet vid sitt förnyade övervägande av frågan om en allmän översyn av riksdagsstadgan funnit att denna översyn bör anstå i avvaktan på riksdagsbehandlingen av en eventuell proposition i författningsfrågan vid nästa års riksdag. Bestämmelserna om riksdagsarbetet kan då bli föremål för en samlad bedömning. Förfarandet har den fördelen att utskottet kan beakta förslag och synpunkter som förs fram i motioner med anledning av propositionen.

På de angivna skälen begränsade sig utskottet till att behandla de frågor som aktualiserats i motionerna.

Utskottet fann att förslaget i motionen 1972:73 borde prövas vid den berörda kommande översynen av riksdagsstadgan.

Beträffande motionen 1972:170 konstaterade utskottet att den syftade till ändring av statsrådets ställning i riksdagsdebatterna och aktualiserade frågor om rätten till repliker, om ordningen för frågedebatterna och om statsrådets rätt att bryta talarordningen. Vad gäller frågedebatterna föreslog utskottet att den av grundlagberedningen förordade ordningen infördes med verkan redan under höstsessionen. Enligt utskottets mening borde ytterligare erfarenheter avvaktas innan reglerna om rätt till genmäle omprövades. Utskottet avstyrkte även att frågan om statsrådets rätt att erhålla ordet framför kammarens ledamöter gjordes till föremål för riksdagens ställningstagande i sammanhanget. Frågan borde enligt utskottets mening inte brytas ut till särskild behandling utan tills vidare avvakta proposition i författningsfrågan.

I enlighet med utskottets hemställan avtog riksdagen motionerna 1972:73 och 1972:170 utom i vad avsåg frågan om debattreglerna vid svar på enkla frågor. I sistnämnda hänseende beslöt riksdagen på utskottets förslag med bifall till hemställan i motionen 1972:798 – ändring i 47 § riksdagsstadgan av innebörd att det första anförandet från varje talare i frågedebatt får räcka längst tre minuter, det andra längst två minuter och varje följande anförande längst en minut.

Riksdagens beslut innebar avslag på en *reservation av sju av utskottets ledmöter* (c, fp, m) som förordat att riksdagen i anledning av motionen 1972:170 skulle anta ändringar i 43, 44 och 46 §§ riksdagsstadgan som innebar att grundlagberedningens förslag till begränsning av statsrådets

företrädesrätt i debatterna genomfördes. Statsråd skulle enligt reservationens förslag få bryta talarordningen endast för kortare inlägg om högst tio minuter för att bemöta annan talare.

Motioner 1973 och vissa ställningstaganden i samband med beslutet om ny RF och ny RO

I motionen 1973:2 av herrar Molin (fp) och Ullsten (fp) begärdes sådan ändring av riksdagsstadgan att möjlighet öppnas att i riksdagens protokoll intaga visst material utan att detta muntligen framförts i kammaren. Motionen behandlades av KU i samband med författningsfrågan. Utskottet (KU 1973:26 s. 81) avstyrkte motionen under anförande att utskottet fann starka principiella skäl tala emot motionärernas förslag. Riksdagen följde utskottet.

I motionen 1973:978 av herr Romanus m. fl. (fp, c, m) hemställdes med hänvisning till bl. a. grundlagberedningens förslag till debattregler att riksdagsstadgan ändras så att större jämlikhet uppnås mellan regering och opposition i fråga om debattreglerna. Även denna motion behandlades av KU i samband med författningsfrågan. Utskottet framhöll (KU 1973:26 s. 81) att de regler som förordades i detta hänseende i förslaget i prop. 1973:90 till ny RO och som utskottet tillstyrkte överensstämde med de i motionen framförda synpunkterna. Vidare anförde utskottet: "Det är utskottets avsikt att under höstsessionen 1973 med begagnande av sin initiativrätt föreslå att debattreglerna i riksdagsstadgan ändras till större överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i nya RO. Med det anförda får motionen 1973:978 anses vara tillgodosedd." I enlighet med utskottets hemställan (H 3) förklarade riksdagen motionen besvarad med vad utskottet "i det föregående anført och hemställt".

I sitt yttrande i författningsärendet (KU 1973:26) erinrade utskottet (s. 20) om att riksdagsstadgan inte avsågs bli upphävd genom förslaget till ny RO. Det skulle i stället ankomma på riksdagen att som ett led i följdlagstiftningen upphäva stadgan från och med den tidpunkt då den nya RO börjar tillämpas. Vidare anförde utskottet: "I vissa delar torde det vara möjligt och lämpligt att dessförinnan i stadgan införa bestämmelser, som ingår i den nya RO och som innebär ändringar i förhållande till nuvarande ordning. En förutsättning härför är att de nya bestämmelserna inte strider mot nu gällande RO. Därigenom skulle den nya ordningen delvis kunna börja tillämpas redan före den 1 januari 1975. Utskottet avser att vidare överväga hithörande frågor under höstsessionen 1973." Utskottet återkom i sitt yttrande (på s. 76) till frågan och anförde därvid bl. a.: "Det bör tilläggas att enligt övergångsbestämmelserna till RF (p. 2) skall bestämmelserna i den nya RO kunna ändras genom tillämpning av 8 kap. 16 § RF, så snart den nya RF fått kraft av grundlag. Härigenom kan sålunda, innan den nya RO börjar tillämpas den 1 januari 1975, beslut fattas om ändringar i denna, exempelvis med anledning av den förordade översynen av riksdagens arbetsformer."

Vidare bör här antecknas att riksdagen vid sitt ställningstagande till debattreglerna i förslaget till ny RO (FRO) inte godtog grundlagberedningens och propositionens förslag att talmannen skulle kunna medge ett tredje genmäle om högst tre minuter.

I fråga om statsrådets debattprivilegier innebar riksdagens beslut att bifalla propositionens förslag i denna del en begränsning av statsrådets företrädesrätt enligt nuvarande ordning. Statsråd skall sålunda enligt 2 kap. 15 § andra stycket FRO få bryta talarordningen endast för kortare inlägg för att bemöta andra talare. Enligt tilläggsbestämmelsen 2.15.3 får sådant inlägg inte överstiga tio minuter. Utskottet hänvisade i sitt yttrande (KU 1973:26 s. 78) till vad grundlagberedningen (prop. 1973:90 s. 50) och departementschefen (prop. s. 477) anförut därom.

Rörande grundlagberedningens överväganden må här antecknas följande.

I sitt betänkande med förslag till nytt kammarsystem m.m. behandlade grundlagberedningen frågan om *statsrådets särställning i kammaröverläggningarna* men avstod från att föra fram förslag till ändringar (SOU 1967:26 s. 135 f.). Frågan togs upp på nytt i beredningens slutbetänkande (SOU 1972:15), och denna gång resulterade övervägandena i förslag till nya regler. Som ett särskilt skäl att se över bestämmelserna om statsrådets (ministrarnas) ställning i kammardebatterna återopade beredningen i slutbetänkandet (s. 240 f.) sitt förslag att det för framtiden skall bli möjligt att inskränka antalet anföranden som en talare får hålla i en fråga under kammardebatten. Beredningen, som i denna del var enig, yttrade i fortsättningen:

Enligt beredningens mening kan man inte bortse från att den nuvarande ordningen, formellt sett, skänker ministrarna ett betydande övertag i meningsutbyten med andra talare. Man bör därför överväga om en viss utjämning kan komma till stånd. Att därvid välja den vägen att vissa ledande riksdagsmän utanför regeringskretsen jämfställs med ministrarna anser beredningen inte lyckligt. Debatterna skulle ytterligare splittras och svårigheterna accentueras för övriga riksdagsledamöter att komma till tals i den nuvarande kammaren och att därifrån nå ut till allmänheten via massmedierna.

Två omständigheter talar för att en rätt för ministrarna att fritt gå in i kammardebatten är mindre angelägen nu än den var i den gamla tvåkammarriksdagen. Dels behöver en minister bevaka endast en debatt i en fråga. Dels kan vid förhandsanmälan till en debatt talmannen numera med tillämpning av allmänna regler placera ministern på den plats på talarlistan som svarar mot hans önskemål att i huvudansförandet kunna bemöta angrepp och synpunkter från oppositionsföreträdare.

De anförda argumenten lär emellertid inte föra ända därhän att ministrar i fråga om yttranderätten helt likställs med riksdagsledamöter i allmänhet. Ministrarna torde ha ett särskilt behov av att kunna gå i svaromål utanför vad som rymms inom den vanliga replikrätten. Att ministrarna har goda möjligheter att ta upp meningsutbyten med andra talare ligger även i den parlamentariska oppositionens intresse.

Vid en avvägning mellan de olika synpunkter som spelar in har grundlagberedningen – i anslutning till en tanke som beredningen framförde i SOU 1967:26 s. 135–136 – stannat för att föreslå att

minister får en ovillkorlig rätt att oavsett turordningen på talarlistan bemöta annan talare i kortare inlägg, medan han i fråga om längre, mera fristående anföranden har att anmäla sig till talarlistan som riksdagsledamöter i allmänhet. Beredningen utgår från att förhandsanmälan kommer till stånd inför debatten i alla någotsånär betydelsefulla frågor. Tiden för sådant inlägg för minister, som gäller bemötande, bör fixeras i tilläggsbestämmelser. Den kan försöksvis sättas till tio minuter. Tiden är så avpassad att den kan medge en minister att bemöta mer än en talare i ett och samma inlägg.

Departementschefens anförande i den del som utskottet hänvisade till har följande lydelse:

Beredningens av mig biträdda förslag att göra det möjligt för riksdagen att besluta begränsning av antalet anföranden som en talare får hålla i en fråga (2 kap. 14 § RO) nödvändiggör en omprövning av nuvarande regler för statsrådets ställning i debatterna. Beredningens förslag till lösning kan enligt min mening leda till att statsrådets möjligheter att under kammardebatterna försvara regeringens politik i vissa fall kan visa sig alltför snäva. Jag vill emellertid inte motsätta mig vad beredningen har föreslagit. Skulle erfarenheten visa att den tid som har bestämts för statsråds inlägg till bemötande av talare, tio minuter, är för kort, kan tiden utsträckas genom en enkel ändring i tilläggsbestämmelserna.

Som redan antytts beslöt riksdagen som ett led i författningsärendet att uppdra åt talmanskonferensen att tillsätta en särskild utredning med uppgift att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. I sin motivering i denna del anförde utskottet (KU 1973:26 s. 74 f.) följande:

Vid behandlingen av det framlagda förslaget till ny RO har utskottet funnit att det nu — efter drygt två års erfarenheter av arbetet i enkammarriksdagen — föreligger behov av en ingående och bred översyn av riksdagens arbetsformer. Såsom närmare framgår av det av grundlagberedningen redovisade materialet har riksdagens arbetsuppgifter under senare år blivit både mer omfattande och mer komplicerade. Tidsåtgången för arbetet såväl i kammaren som i utskotten har avsevärt ökat. Arbetsbelastningen under vissa perioder av riksdagsåret, framför allt vid slutet av sessionerna, har blivit alltmer svårbemästrad. Såsom beredningen framhållit torde man vidare ha anledning att räkna med att riksdagsärendena till följd av den offentliga verksamhetens expansion i framtiden kommer att ytterligare öka i antal, omfattning och svårighet.

Även om det framlagda förslaget till ny RO i huvudsak har karaktär av en tekniskt betonad översyn och anpassning av bestämmelserna rörande riksdagens arbetsformer till reglerna i den nya RF innebär det även åtskilliga ändringar i förhållande till nuvarande ordning, främst föranledda av omläggningen av riksdagens årliga arbetsperiod. Utskottet har, såsom framgår av vad utskottet i det föregående anfört med anledning av RF:s bestämmelser om riksdagen och riksdagsarbetet, inte något att erinra mot de framlagda förslagen till omläggning av riksdagsåret eller de inom ramen för detta föreslagna åtgärderna, som syftar till att effektivisera och rationalisera riksdagsarbetet.

Det är enligt utskottets mening påkallat att till ytterligare övervägande ta upp frågor som hänger samman med årsrytmen i riksdagsarbetet — exempelvis genom omfördelning av ärenden mellan sessionerna och arbetsfria perioder under pågående riksmöte — och också rörande

veckorytmen i arbetet. Av stor betydelse härvidlag är att riksdagsledamöterna bereds rimliga möjligheter att verka även utanför riksdagshuset och därmed bevara kontakterna med sina hemorter liksom med samhällslivet i övrigt. En annan fråga, som enligt utskottets mening också bör närmare övervägas, gäller fördelningen av ärenden mellan utskott.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att en särskild utredning tillsätts med uppdrag att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Enligt utskottets mening bör denna utredning tillsättas av talmanskonferensen. Härigenom får riksdagsledamöterna motionsrätt beträffande de förslag som läggs fram av utredningen.

Utredningen om en allmän översyn av riksdagens arbetsformer torde komma att tillsättas inom kort.

Ersättarreformen

Riksdagen beslöt våren 1972 att som vilande för vidare grundlagsenlig behandling anta förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen som innebär att ett system med ersättare för riksdagsledamöterna införs (prop. 1972:66, KU 1972:30). Samtidigt antog riksdagen lag om ersättare för riksdagsledamöterna (rskr 1972:204, SFS 1972:236) samt vissa ändringar i lagen (1920:796) om val till riksdagen. Reformen bygger på ett förslag från grundlagberedningen i ett särskilt betänkande i frågan 1970 (SOU 1970:17). Huvudinnebörden är att det skall finnas ersättare för riksdagsledamot som är *riksdagens talman* eller som *tillhör statsrådet* liksom för ledamot som är *ledig*. Under den tid som ledamot är talman eller statsråd skall hans mandat innehas av ersättare. Beviljas ledamot *ledighet för minst en månad* skall ersättare kallas in för att tjänstgöra i ledamotens ställe. Ersättare skall utses från samma parti, i samma valkrets och från samma listtyp som ledamoten. Avsikten är att systemet skall kunna tillämpas i början av år 1974, sedan erforderliga ändringar i gällande grundlag slutligt antagits av riksdagen.

Såvitt gäller förutsättningarna för inkallande av ersättare vid ledamots ledighet avvek propositionens förslag, som blev riksdagens beslut, från vad grundlagberedningen föreslagit. Enligt grundlagberedningen skulle ersättare för ledamot alltid kallas in när ledamoten beviljas ledighet om minst 15 dagar. Dessutom skulle ersättare för ledamoten kallas in även vid kortare ledighet (oberoende av längden) om minst tio av riksdagens ledamöter begärde det.

I ärendet 1972 om införande av ersättare för riksdagsledamöterna underströks att vissa frågor beträffande ersättarna kvarstod oreglade. Särskilt nämndes frågorna om ersättares tjänstgöring i utskott samt arvode eller annan ersättning till ersättare. Avsikten var att dessa frågor skulle regleras i riksdagsstadgan resp. ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter genom senare riksdagsbeslut.

Som ett led i den författningsreform som antogs som vilande av vårriksdagen i år (prop. 1973:90, KU 1973:26) ingick bestämmelser om ersättare för riksdagsledamöterna. Dessa överensstämmer i sak i allt

väsentligt med 1972 års regler. Regelsystemet har emellertid utbyggt så att det omfattar också regler av riksdagsstadgekaraktär, dvs. regler i tilläggsbestämmelser i FRO. Endast arvodesfrågorna kvarstår därför olösta såvitt gäller ersättningsystemet i förslaget till den nya författningen.

Det bör crinras om att övergångsbestämmelserna till förslaget till ny regeringsform, FRF (punkten 2 tredje stycket), föreskriver att vid nyval till riksdagen före den tidpunkt då FRF avses skola börja tillämpas (dvs. den 1 januari 1975) skall bl. a. ersättningsbestämmelserna i den nya författningen omedelbart träda i tillämpning.

Frågorna om de ekonomiska förmånerna till ersättare för riksdagsledamot behandlas i utskottets samtidigt härmed avgivna betänkande KU 1973:50.

Ledighet för riksdagsledamot

Enligt lagen (1972:236) om ersättare för riksdagsledamöterna skall en ledamots befattning som riksdagsledamot utövas av ersättare bl. a. om ledamoten beviljas ledighet för en tid av minst en månad. Frågan om ledamots rätt till ledighet får härigenom stor betydelse för ersättarinstitutets tillämplighet.

I 27 § RO i det vilande grundlagsförslaget om ersättare för riksdagsledamöterna m. m. stadgas att riksdagsledamot äger erhålla ledighet från sin befattning enligt bestämmelser som riksdagen meddelar med stöd av 78 § RO.

Bestämmelser angående beviljande av ledighet från riksdagsarbetet finns nu i 72 § riksdagsstadgan. I första stycket behandlas frånvaro p. g. a. laga förfall, t. ex. sjukdom. Det sägs att ledamot som av laga förfall är hindrad att ta del i riksdagsarbetet skall anmäla det till kammaren. Enligt andra stycket kan ledamot på ansökan beviljas ledighet från riksdagsarbetet. Ledighet beviljas för högst åtta dagar av talmannen och för längre tid av kammaren. I tredje stycket föreskrivs att det på kammarkansliet skall finnas en förteckning över ledamöter som är frånvarande p. g. a. laga förfall eller beviljad ledighet. I förteckningen anges tid för bortovarens början och slut.

Grundlagberedningen (SOU 1970:17)

Grundlagberedningen anförde i SOU 1970:17 (s. 35) att en förutsättning för att ersättare för en frånvarande riksdagsledamot skall kallas in bör vara att det i formell ordning har konstaterats att denne verkligen är frånvarande. Enligt beredningens mening borde detta ske genom att ledighet beviljas honom. Beredningen ansåg sålunda att termen ledighet borde begagnas även i fall där den frånvarande ledamoten har laga förfall. Ersättare borde kunna kallas in oberoende av ledighetsorsaken. Det borde enligt beredningen föreskrivas att den som söker ledighet skall uppge skäl för sin ansökan.

Grundlagberedningen förklarade att den i huvudsak kunde instämma

med vad författningsutredningen (SOU 1963:18 s. 50 f.) anfört angående ledigheter. Utredningen hade bl. a. uttalat att ledighetsansökan på grund av laga förfall "givetvis" borde beviljas. För övriga fall borde enligt utredningen liksom för närvarande en liberal praxis tillämpas. Ledamot borde kunna beviljas ledighet för enskilda angelägenheter, såsom familjeangelägenheter, skötande av egen tjänst eller eget företag, affärsresa m. m. Beredningen ansåg att det med dess förslag till ersättningsystem var praktiskt att dra samma gräns mellan fall, där ledigheten skall beviljas av kammaren och där den kan medges av talmannen, som mellan fall där ersättare obligatoriskt skall kallas och där så inte var fallet. Det borde sålunda anföras åt talmannen att pröva ansökningar om ledighet för kortare tid än den som med beredningens förslag skulle föranleda obligatoriskt inkallande av ersättare. Ansökan borde inte avse ledighet tills vidare; var slutdagen svår att ange fick ledamot begära ledighet tills vidare t. o. m. viss dag. Vidare anförde beredningen:

I undantagsfall såsom när ledamot av sjukdom eller vistelse på avlägsen ort är förhindrad att själv sätta sig i förbindelse med riksdagen bör det kunna godtas att annan, t. ex. anhörig eller partiledare, ansöker om ledighet för ledamoten. Denna utväg torde också kunna begagnas om det någon gång skulle inträffa att ledamot — kanske för att hindra att viss ersättare tar säte i riksdagen — vägrar att själv begära ledighet. I de nu berörda fallen måste givetvis för att ledighet skall medges bevisning föreligga om att ledamoten verkligen har godtagbart skäl att ej inställa sig.

— -- —
Inträffar förfall för ersättare efter det att han trätt till värvet i riksdagen bör gälla samma regler angående ledighet och ersättare för honom som för ordinarie ledamot.

Grundlagberedningen underströk i sammanhanget att ordinarie ledamot bör få återta sin plats i riksdagen när som helst utan hinder av att den tid, för vilken ledighet beviljats honom, ännu inte har gått till ända.

Grundlagberedningen förordade att en uttrycklig regel om att ledighet kan beviljas ledamot från riksdagsmannabefattningen skulle upptagas i RO. Det fick, enligt beredningen, ankomma på riksdagen att i stadgebestämmelser ge närmare föreskrifter, däribland angående vem som i olika fall skall fatta beslut över ansökan om ledighet. I motiveringen uttalade beredningen att ledighet bör, "t. ex. vid långvarig sjukdom", kunna omfatta också tid mellan sessioner.

Propositionen 1972:60

I propositionen 1972:66 föreslogs att ersättare för ledig riksdagsledamot obligatoriskt skall inträda om ledamotens ledighetsperiod uppgår till minst en månad. För kortare ledighet skulle ersättare aldrig kunna inkallas. I propositionen (s. 36) underströks att ledamot som har ersättare på grund av att han är ledig inte under

ledighetstiden får tillfälligt återta sin funktion genom att t. ex. delta i riksdagens överläggningar eller i utskottsarbetet. Vidare anfördes: "En förutsättning för att ersättare skall kallas måste givetvis vara att ledamoten i behörig ordning har beviljats ledighet. Ledamoten återtar givetvis sin plats i riksdagen när ledigheten upphör."

Riksdagen godtog propositionens förslag även såvitt nu är i fråga.

Det vilande författningsförslaget

1 kap. 8 § FRO har följande lydelse: "Riksdagsledamot kan efter prövning erhålla ledighet från sitt uppdrag. Beviljas ledamot ledighet för en tid av minst en månad, skall hans uppdrag under den tid han är ledig utövas av ersättare." Till paragrafen anknyter tilläggsbestämmelsen 1.8.1, som har följande lydelse: "Ansökan om ledighet från uppdrag som riksdagsledamot skall innehålla de skäl varpå ansökan grundas. Ansökan skall avse ledighet under viss tid. Ansökan prövas av talmannen, om den gäller ledighet under kortare tid än en månad, och av riksdagen om den gäller för längre tid."

Inkallande av ersättare, bevis, anmälan

Enligt 2 § lagen (1972:236) om ersättare för riksdagsledamöterna kallas ersättare av talmannen. Talmannen skall därvid iaktta den ordning mellan ersättarna som bestämts enligt vallagen. Om särskilda skäl föranleder det, får talmannen dock frångå den sålunda bestämda ordningen.

1 kap 9 § FRO har följande lydelse: "När ersättare skall inträda på grund av föreskrift i regeringsformen eller 8 § i detta kapitel, skall talmannen kalla ersättaren till tjänstgöring. Talmannen skall därvid iakttaga den ordning mellan ersättarna som har bestämts enligt lag om val till riksdagen. Om särskilda skäl föranleder det får dock talmannen frångå den sålunda bestämda ordningen." Till paragrafen anknyter tilläggsbestämmelsen 1.9.1 som har följande lydelse:

Ersättare som skall utöva uppdrag som riksdagsledamot skall erhålla skriftligt bevis härom. Beviset skall angiva vilken ledamot som ersättaren träder i stället för och tiden för förordnandets början och slut. Bevis om slutdagen kan utfärdas särskilt.

Talmannen skall för kammaren tillkännagiva när ersättare träder i ledamots ställe och när ledamot återtager sin plats.

Ersättares ställning m. m.

I 28 § 2 RO i det vilande grundlagsförslaget om ersättare för riksdagsledamöterna ges huvudregeln om tjänstgörande ersättares

ställning. Där stadgas: "För ersättare som utövar befattning som riksdagsledamot gäller vad som är stadgat i fråga om ledamot." Innebörden är att tjänstgörande ersättare om annat inte är särskilt stadgat i RF eller RO — har alla de befogenheter och skyldigheter som tillkommer resp. åvilar ledamot.

Grundlagberedningen (SOU 1970:17)

Under rubriken 5.3 "Ersättares och ersatt ledamots ställning (s. 52--54) anförde grundlagberedningen bl. a.:

Den föreslagna regeln om ersättares ställning har inte den innebörden att ersättaren utan vidare intar den ersatte ledamots plats i utskott och andra organ, till vilka den senare särskilt blivit vald. Som ovan under 2.6.1 antytts vore detta olämpligt. Emellertid bör givetvis ersättare som tjänstgör under lång tid, t. ex. flera år, kunna väljas in i utskott och andra organ, som skall utses inom riksdagen. Med stöd av det stadgande, som jämställer ersättare med riksdagsledamot under tid ersättaren är i tjänst, kan ersättare, som har tillträtt vid den tidpunkt, då val förrättas — och det bör vara fallet med bl. a. ersättare för statsråd och för talmannen — väljas till ledamot eller suppleant i utskott. Utan särskild föreskrift bör stå klart att ersättaren kan tjänstgöra i utskottet endast under den tid han uppehåller ledamotsbefattningen i riksdagen.

Också ersättare, som inträder i riksdagen, sedan val till utskott har förrättats, bör lämpligen kunna tas i anspråk som suppleant i utskott, om han skall tjänstgöra under en längre tid av året (jämför författningsutredningen, SOU 1963:18 s. 52). En metod vore att stadga att ersättare inträder som suppleant i utskott, där den ersatte är ledamot eller suppleant. En sådan regel är emellertid för stel och hindrar att ersättaren knyts till det utskott, där han på grund av sakkunskap och intresseinriktning kan göra den värdefullaste insatsen. Här bör han kunnat placeras, oavsett vilken ordinarie ledamot han för tillfället ersätter. Detta blir möjligt om riksdagen får möjlighet att, i anledning av att ersättare under pågående riksdag trätt i tjänst, utöka antalet suppleanter i utskott och företa val till den nya suppleantplatsen eller de nya platserna. Samma bestämmelse bör för övrigt gälla till förmån för ledamot, som under riksdagens lopp efterträder avgången ledamot samt för statsråd, som lämnar regeringen. Bestämmelse härom bör kunna meddelas med stöd av 78 § RO.

Propositionen 1972:60

I propositionen berörde departementschefen i den allmänna motiveringen frågan, om ersättare skall träda in på ersatt ledamots plats i utskott och andra organ till vilken den senare har blivit vald. Utan eget uttalande i denna del hänvisade departementschefen till vad grundlagberedningen anförde.

Riksdagsbehandlingen 1972

I sitt betänkande angående ersättarförslagen (KU 1972:30), vari utskottet tillstyrkte propositionens förslag, underströk utskottet (s. 10) att åtskilliga frågor, "t. ex. ersättares tjänstgöring i utskott", inte prövats i ärendet utan måste regleras genom senare riksdagsbeslut. Frågorna berördes inte närmare i utskottets skrivning.

Det vilande författningsförslaget

Grundregeln om tjänstgörande ersättares ställning finns i 4 kap. 7 § tredje stycket FRF, där det sägs att för ersättare som utövar uppdrag som riksdagsledamot gäller bestämmelserna om ledamot. I motiven hänvisas till vad som förekom i lagstiftningsärendet angående införande av ersättare.

Av intresse i förevarande sammanhang är också bestämmelserna i FRO om fyllnadsval till bl. a. utskott och möjligheterna till utökande av antalet suppleanter i sådant organ.

Enligt gällande bestämmelser i 65 § riksdagsstadgan förekommer fyllnadsval till utskott om plats som ledamot eller suppleant i utskott blir ledig "till följd av avgång ur riksdagen". Det citerade uttrycket har i praxis getts en vidsträckt tolkning. Så har t. ex. successionsval tillåtits i vad gäller plats i utskott som blivit ledig därför att dess innehavare vid fyllnadsval har placerats på plats, som innehades av någon som lämnat riksdagen. Det har dock alltid krävts att den s. a. s. yttersta anledningen till varje val skall vara ledamots avgång ur riksdagen. Vid fyllnadsval enligt 65 § skall kammaren välja ny ledamot eller suppleant i den avgångnes ställe från samma partigrupp.

FRO innehåller generella regler om fyllnadsval, avseende varje uppkommen ledighet (7 kap. 12 §). I fråga om proportionellt samman-satta organ skall efterträdare anmälas av berörd partigrupp.

I vad gäller antalet suppleanter i utskott stadgas nu i 9 § riksdagsstadgan att detta skall vara 15 om inte kammaren beslutar annat. I FRO föreskrivs i 7 kap. 8 § generellt för alla val som ankommer på kammaren att om två eller flera skall väljas skall suppleanter utses till minst samma antal som de ordinarie ledamöterna. Till paragrafen är knuten en tilläggsbestämmelse, 7.8.1, av följande lydelse:

Sedan riksdagen har förrättat val till organ och därvid utsett suppleanter med stöd av 8 §, kan den besluta att öka antalet suppleanter i organet. Suppleantval som föranledes härav skall förrättas så snart det kan ske.

I motiveringen till 7.8.1 sägs att tilläggsbestämmelsen är att se som ett förtydligande till den enligt 7 kap. 8 § föreliggande möjligheten för riksdagen att utse fler suppleanter än ordinarie ledamöter. Vidare anförs att tilläggsbestämmelsen i första hand aktualiseras "när ersättare tar plats

i avgången riksdagsledamots ställe, när minister har entledigats från sin post och därmed återinträder i riksdagen och när ersättare träder i tjänst i riksdagen". I sammanhanget hänvisas till vad som ovan intagits ur SOU 1970:17.

Utskottet

Våren 1972 antog riksdagen förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen som innebär att ett system med ersättare för riksdagsledamöterna införs. I samband därmed beslöt riksdagen om viss lagstiftning i frågan i anslutning till de ändrade grundlagsstadgandena. Avsikten är att det nya systemet skall träda i tillämpning i början av år 1974, sedan 1974 års riksdag bekräftat 1972 års grundlagsändringsbeslut. Ersättare kommer då att förordnas med utgångspunkt i resultaten vid valen hösten 1973.

Ett genomförande av det ifrågavarande ersättersystemet gör det nödvändigt att företa vissa ändringar i riksdagsstadgan.

I samband med behandlingen av förslagen till ny regeringsform (FRF) och ny riksdagsordning (FRO) i slutet av vårsessionen (KU 1973:26) förklarade utskottet att det avsåg att under hösten 1973 överväga vissa ändringar i riksdagsstadgan i anslutning till FRO. Enligt vad utskottet då uttalade skulle därvid prövas huruvida vissa delar av FRO kunde genom ändringar i riksdagsstadgan börja i sak tillämpas redan innan det avsedda ikraftträdandet den 1 januari 1975. Särskilt nämndes debattreglerna.

Utskottet har övervägt frågan om ändring av riksdagsstadgan ur de båda aspekter som angetts i det föregående.

I ärendet 1972 om införande av ersättare för riksdagsledamöterna underströks att vissa frågor beträffande ersättarna kvarstod oreglerade. Särskilt nämndes bl. a. frågan om ersättares tjänstgöring i utskott.

Som ett led i den författningsreform som antogs som vilande av värriksdagen i år ingår bestämmelser om ersättare för riksdagsledamöterna. Dessa överensstämmer i sak i allt väsentligt med 1972 års regler. Regelsystemet har emellertid utbyggts så att det omfattar också regler av riksdagsstadgekaraktär. I förslaget till FRO finns därför bestämmelser också i frågor som lämnades oreglerade vid beslutet 1972 om ett ersättersystem.

Mot bakgrunden av vad som förekommit i 1972 års ärende om införande av ett ersättersystem och riksdagens beslut våren 1973 att som vilande anta FRO har utskottet funnit det naturligt att nu föreslå att 1972 års ersätтарregler kompletteras med stadganden som motsvarar vissa nytillkomna bestämmelser i 1973 års förslag. Stadgandena avser ändrade regler om ledighet för riksdagsledamot, regler om bevis för ersättare och om anmälan för kammaren när ersättare träder i ledamots ställe och när ledamot återtar sin plats samt regler som vidgar möjligheterna till

fyllnadsval till utskott och vissa andra riksdagsorgan och som klarlägger att riksdagen efter utskottsvalen kan öka antalet suppleanter i utskott. Utskottet föreslår vidare vissa smärre följdändringar i övrigt med anledning av 1972 års vilande grundlagsändringsförslag.

Enligt lagen (1972:236) om ersättare för riksdagsledamöterna skall en ledamots befattning som riksdagsledamot utövas av ersättare bl. a. om ledamoten beviljas ledighet för en tid av minst en månad. Systemet förutsätter att den hittillsvarande skillnaden mellan frånvaro på grund av laga förfall och frånvaro efter beviljad ledighet upphör. Ledamot bör i stället alltid ansöka om ledighet från riksdagsarbetet. Någon ändring i bedömningen av förhinder till följd av laga förfall, såsom sjukdom, har dock inte avsetts.

I 1972 års förslag till ändring i riksdagsordningen (RO) har i 27 § införts en ny bestämmelse som fastslår att riksdagsledamot äger erhålla ledighet från sin befattning enligt bestämmelser som riksdagen meddelar med stöd av 78 § RO. Riksdagsstadgans bestämmelser om ledighet för riksdagsledamot bör ansluta härtill. I likhet med 1973 års regler i ämnet (1 kap. 8 § FRO med tilläggsbestämmelsen 1.8.1) bör i 72 § riksdagsstadgan föreskrivas att ansökan om ledighet från befattning som riksdagsledamot skall innehålla de skäl varpå ansökan grundas och avse ledighet under viss tid. Även befogenheten att pröva ledighetsansökan bör enligt utskottets mening vara fördelad på motsvarande sätt som enligt 1973 års regler. Det bör därför i 72 § utsägas att ansökan prövas av talmannen om den gäller ledighet under kortare tid än en månad och av kammaren om den gäller för längre tid. Någon motsvarighet till det nuvarande stadgandet i 72 § tredje stycket om att det på kammarkansliet skall finnas en förteckning över frånvarande ledamöter synes inte erforderlig. Utskottet förutsätter att det administrativa förfarandet i samband med ledighetsansökningar utformas på ett rationellt och smidigt sätt.

På motsvarande sätt som är föreskrivet i 1973 års regler (tilläggsbestämmelsen 1.9.1 i FRO) bör i riksdagsstadgan intas regler om att ersättare som skall utöva uppdrag som riksdagsledamot skall erhålla skriftligt bevis härom och om att talmannen för kammaren skall tillkännage när ersättare träder i ledamots ställe och när ledamot återtar sin plats. Reglerna bör enligt utskottets mening lämpligen intas i en ny paragraf – 72 a § – i stadgan. Utskottet vill tillägga att det som regel inte torde vara möjligt att i det bevis för ersättare, som skall utfärdas i samband med ersättarens inkallande, ange en bestämd tid för förordnandets slut. Detta beror ju bl. a. på omständigheter som ofta inte kan förutses vid tidpunkten för förordnandets början. Särskilt bevis om slutdagen torde därför normalt böra utfärdas.

I vad gäller frågan om ersättares tjänstgöring i utskott och andra riksdagsorgan vill utskottet anföra följande.

I 1972 års förslag till ändring i 28 § 2 RO ges huvudregeln om tjänstgörande ersättares ställning. Där sägs att för ersättare som utövar

befattning som riksdagsledamot gäller vad som är stadgat i fråga om ledamot. Innebörden är att tjänstgörande ersättare har alla de befogenheter och skyldigheter som tillkommer resp. åvilar ledamot. Ersättare som tjänstgör som riksdagsledamot när val förrättas till utskottet eller annat riksdagsorgan är därför i samma mån som ledamot valbar till såväl ordinarie ledamot som suppleant i organet i fråga. Mandatet kan därefter innehas under valperioden så länge ersättaren fortfar att tjänstgöra som ledamot.

I förarbetena till ersättarreformen har tagits avstånd från tanken att ersättare skall automatiskt inträda i särskilt riksdagsorgan som suppleant för den ledamot han ersätter. I stället har förordats att ersättare som anses böra ges placering i utskott eller annat riksdagsorgan skall inväljas i detta. Utskottet ansluter sig till denna bedömning.

För att möjliggöra bl. a. att ersättare kan ges utskottsplacering i önskad utsträckning är det enligt utskottets mening lämpligt att vidga de i riksdagsstadgan givna möjligheterna till fyllnadsval till utskott. Sådant fyllnadsval bör sålunda få äga rum vid varje ledighet i utskott och inte som nu vara begränsat till fall då plats blivit ledig "till följd av avgång ur riksdagen". Detta uppnås genom att de citerade orden i 65 § stadgan ersätts med orden "i förtid". Vidare bör det uttryckligen utsägas att kammaren kan besluta att öka antalet suppleanter i utskott även sedan val förrättats och att suppleantval som föranleds av sådant beslut skall förrättas så snart det kan ske. Bestämmelser härom bör intas som ett andra stycke i 9 § stadgan.

Fråga om nytillträdande ersättare skall placeras i utskott som suppleant med tillämpning av de nya reglerna i 9 § andra stycket riksdagsstadgan synes lämpligen kunna beredas under hand av valberedningen, innan formellt förslag ställes. Initiativ till sådant underhandsförfarande torde normalt komma att tas från vederbörande partigrupps sida. Upphör ersättare, som har invalts som suppleant i utskott på angivet sätt att tjänstgöra som riksdagsledamot, torde det som regel inte vara påkallat att återbesätta den efter honom lediga suppleantplatsen. På t. ex. valberedningens förslag kan kammaren då besluta att återgå till det lägre antal suppleanter som gällde tidigare.

Såvitt avser andra riksdagsorgan än utskotten är enligt nu gällande författningsregler möjligheterna att anordna fyllnadsval vid uppkommande ledighet som regel inte begränsade. I fråga om riksdagens förvaltningsstyrelse och Nordiska rådets svenska delegation gäller dock samma begränsning som för utskottens vidkommande, dvs. att fyllnadsval förutsätter avgång ur riksdagen. Den av utskottet förordade ändringen i 65 § riksdagsstadgan blir enligt 1 § reglementet för Nordiska rådets svenska delegation omedelbart tillämplig också för delegationens vidkommande. Genom att i 68 § stadgan låta orden "ur riksdagen" utgå borttas den ifrågavarande begränsningen även med avseende på förvaltningsstyrelsen.

Enligt 52 § riksdagsstadgan skall vid omröstning med namnupprop först uppropas talmannen och vice talmännen. Som en konsekvens av ersättarreformens genomförande, som ju bl. a. får till följd att talmannen förlorar sin rösträtt, bör talmannen inte längre nämnas vid angivandet av i vilken ordning upprop skall ske. Utskottet föreslår sådan ändring av 52 §.

Enligt 1972 års vilande förslag till ändring i 73 § RO skall talmannen föra ordet i krigsdelegationen. Ändringen föranleder en följdändring i riksdagsstadgans bestämmelser om krigsdelegationen (70 §), där det nu föreskrivs att krigsdelegationen vid sitt första sammanträde skall välja ordförande och vice ordförande. Utskottet framlägger förslag till sådan ändring.

Enligt 1972 års vilande förslag till ändringar i 20, 22 och 32 §§ RO betecknas den handling som skall utfärdas av centrala valmyndigheten för en var som blivit utsedd till ledamot av riksdagen eller ersättare inte längre som "fullmakt" utan som "bevis". Utskottet föreslår en följdändring i 3 § riksdagsstadgan.

Utöver vad som angetts i det föregående har utskottet inte funnit anledning att nu föreslå nya bestämmelser i riksdagsstadgan med anledning av införandet av en ordning med ersättare för riksdagsledamöterna. Utskottet vill emellertid allmänt framhålla att erfarenheterna från tillämpningen av ett sådant system kan komma att aktualisera ändringar och tillägg i regelsystemet. Det är utskottets avsikt att med uppmärksamhet följa utvecklingen och föreslå de ändringar som kan visa sig påkallade.

Som utskottet förutsatte i sitt betänkande (KU 1973:26) med anledning av förslaget till ny RF och ny RO har utskottet nu också övervägt frågan om att genom ändringar i riksdagsstadgan redan före den 1 januari 1975 i sak genomföra nyheter som föreslås i FRO. Utskottet har vid sin prövning av denna fråga stannat för att endast i begränsad utsträckning föreslå sådana ändringar i stadgan. Orsakerna härtill är följande.

För det första gäller att endast sådana nyheter i FRO som är förenliga med bestämmelserna i nuvarande RF och RO kan genomföras genom ändring i riksdagsstadgan. De nya reglerna i FRO är inte sällan av sådan karaktär att de med hänsyn till det angivna förhållandet endast kan partiellt införas i riksdagsstadgan. Att införa en ny reglering av procedurfrågor m. m. som avviker från nuvarande ordning och som i sin tur skall ändras redan efter ett år är enligt utskottets mening inte lämpligt.

Till det sagda kommer, för det andra, att riksdagen i våras i samband med behandlingen av författningsfrågan beslöt att uppdraga åt talmanskonferensen att tillsätta en särskild utredning med uppgift att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Som ett led i uppdraget nämndes särskilt bl. a. frågan om fördelningen av ärenden mellan utskott. Det framhölls som värdefullt att riksdagsledamöterna får motionsrätt beträffande de förslag som läggs fram av utredningen. I utskottets skrivning

förutsattes att vissa beslut på grundval av utredningens arbete skulle kunna fattas före den 1 januari 1975. Då utredningens arbete inte bör föregripas, har utskottet funnit sig böra avstå från att nu framlägga något förslag i fråga om t. ex. ändringar i utskottens kompetensområden.

De ändringar i riksdagsstadgan som utskottet nu anser sig böra föreslå avser främst frågan om statsrådets rätt att erhålla ordet framför kammarens ledamöter. Statsrådets nuvarande debattprivilegier har kritiserats vid åtskilliga tillfällen. Enligt vad som föreslås i FRO skall statsrådets företrädesrätt i debatterna begränsas. Statsråd skall enligt det vilande förslaget få bryta talarordningen endast för kortare inlägg, om högst tio minuter, för att bemöta annan talare. Förslaget är ägnat att skapa bättre rättvisa mellan regering och opposition i riksdagsarbetet, samtidigt som det i rimlig utsträckning tillgodoser statsrådets intresse av att kunna gå i svaromål. Det kan vidare genomföras inom ramen för gällande grundlagar genom ändring i riksdagsstadgan. Enligt utskottets mening bör en sådan ändring komma till stånd redan nu.

Den föreslagna ordningen medför i första hand en ändring i 46 § riksdagsstadgan. Följdändringar bör därjämte vidtas i 43 och 44 §§ i stadgan. Utskottet vill framhålla att statsråds rätt enligt förslaget att göra kort inlägg till bemötande av annan talare är ovillkorlig och att någon begränsning av antalet korta inlägg från statsråd som får följa på ett och samma huvudanförande inte uppställs. Någon förändring i andra talaresh rätt till replik med anledning av inlägg av statsråd åsyftas inte med förslaget. — Utskottet utgår från att förhandsanmälan kommer till stånd inför varje mera omfattande riksdagsdebatt och att anmälan görs också av statsråd, så att det blir möjligt att på ändamålsenligt sätt bestämma ordningsföljden mellan huvudanförandena.

I ytterligare ett avseende föreslår utskottet nu ändring i riksdagsstadgan. Ändringen gäller tidpunkten för underrättelse om att plenum skall fortsätta efter klockan 19. I 4 § riksdagsstadgan föreskrivs nu att sådan underrättelse skall ges av talmannen muntligen och genom anslag före *klockan 16 sammanträdesdagen*. Med hänsyn till att middagsuppehållet på dag då kvällsplenum hålles numera regelmässigt börjar en timme senare än vad som tidigare var brukligt, dvs. klockan 18 i stället för klockan 17, bör enligt utskottets mening underrättelsen om kvällsplenum också få senareläggas motsvarande tid. Utskottet föreslår därför att sådan underrättelse skall lämnas före *klockan 17*.

Vissa av de av utskottet nu föreslagna ändringarna i riksdagsstadgan har sådant omedelbart samband med ersättarreformen och grundlagsändringar i detta sammanhang att de bör träda i kraft samtidigt med dessa. Detta gäller ändringarna i 3, 52, 70 och 72 §§ samt förslaget till ny 72 a §. I övrigt bör de föreslagna ändringarna enligt utskottets mening träda i kraft den 1 januari 1974.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen med anledning av utskottets initiativ antar det i
bilaga intagna förslaget till ändring i riksdagsstadgan.

Stockholm den 27 november 1973

På konstitutionsutskottets vägnar

IIILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Henningsson (s), Nelander (fp), fru Thunvall (s), herrar Hernelius (m), Mossberg (s), Boo (c), Svensson i Eskilstuna (s), Pettersson i Örebro (c), Bergqvist (s), Werner i Malmö (m), Karlsson i Malung (s), Fiskesjö (c), Molin (fp) och Olsson i Edane (s).

Särskilt yttrande

av herr Fiskesjö (c):

Införande av ersättare för riksdagsledamöterna medför bl. a. en rad praktiska problem. Det är angeläget att dessa så långt möjligt löses genom enkla och generellt verkande regler. Det är inte tillfredsställande om riksdagen skall vara nödsakad att efter hand fatta beslut i särskilda fall. Jag förutsätter att de regler som nu föreslås övervägs på nytt, när riksdagen vunnit erfarenhet av hur det nu introducerade systemet verkar. En översyn bör bl. a. omfatta bestämmelserna om ersättares tjänstgöring i utskott. Enligt konstitutionsutskottets förslag skall ersättares utskotts-placering avgöras från fall till fall genom särskilt val i riksdagen efter beredning av valberedningen. Det är enligt min mening en onödigt omständlig procedur. Ersättaren borde i stället automatiskt kunna inträda som suppleant i det utskott som den frånvarande ledamoten tillhör. Det kan tilläggas att det är den metoden som tillämpas i Norge, där man har lång erfarenhet av ett väl fungerande ersättersystem.

Bilaga

Förslag till
ändring i riksdagsstadgan

Härigenom förordnas i fråga om riksdagsstadgan

dels att 3, 4, 9, 43, 44, 46, 52, 65, 68, 70 och 72 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i stadgan skall införas en ny paragraf, 72 a §, och närmast föredensamma en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Vid första plenum under riksdag föredras protokoll om *fullmakt*sgranskning och anställs upp-rop.

Vid första plenum under riksdag föredras protokoll om *bevis*-granskning och anställs upp-rop.

4 §

Kallelse till plenum anslås i riksdagens lokaler senast klockan 18 dagen före och införs, om så kan ske, i minst en daglig tidning. Skall plenum fortsätta efter klockan 19, underrättar talmannen kammaren muntligen och genom anslag före klockan 16 sammanträdesdagen.

Kallelse till plenum anslås i riksdagens lokaler senast klockan 18 dagen före och införs, om så kan ske, i minst en daglig tidning. Skall plenum fortsätta efter klockan 19, underrättar talmannen kammaren muntligen och genom anslag före klockan 17 sammanträdesdagen.

När yrkande om misstroendeförklaring skall behandlas eller val förrättas, anges detta särskilt i kallelsen.

Kallelse till plenum inom stängda dörrar kungörs på sätt talmannen bestämmer.

9 §

Varje utskott, som tillsätts enligt 7 § eller 8 §, skall bestå av femton ledamöter. Lika många suppleanter skall utses, om inte kammaren beslutar annat.

Sedan kammaren har förrättat val till utskott och därvid utsett suppleanter med stöd av första stycket, kan den besluta att öka antalet suppleanter i utskottet. Suppleantval som föranleds härav skall förrättas så snart det kan ske.

43 §

Ledamot som önskar ordet vid ärendes behandling bör såvitt möjligt göra anmälan därom till kammarkansliet senast dagen före det

Den som önskar ordet vid ärendes behandling bör såvitt möjligt göra anmälan därom till kammarkansliet senast dagen före det

Nuvarande lydelse

plenium då ärendet skall behandlas.

Föreslagen lydelse

plenium då ärendet skall behandlas.

44 §

Oberoende av talarordningen mellan övriga ledamöter kan talmannen lämna ordet till ledamot för genmäle som innehåller upplysning eller rättelse med anledning av föregående talares anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Tiden för genmäle får ej överskrida tre minuter, om talmannen inte av särskilda skäl medgett rätt till genmäle under sex minuter. Varje talare får högst två genmälen på samma huvudanförande.

Oberoende av talarordningen kan talmannen lämna ordet till ledamot för genmäle som innehåller upplysning eller rättelse med anledning av föregående talares anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Tiden för genmäle får ej överskrida tre minuter, om talmannen inte av särskilda skäl medgett rätt till genmäle under sex minuter. Varje talare får högst två genmälen på samma huvudanförande.

46 §

Om statsråd vill ta del i överläggningarna, skall han anmäla det hos talmannen och får då ordet oberoende av talarordningen. Ledamot som fått ordet för genmäle äger dock yttra sig före statsrådet.

Bestämmelserna i 52 § andra stycket riksdagsordningen skall tillämpas också i fråga om statsråd som vill ta del i överläggningarna. Statsråd får dock oberoende av talarordningen göra inlägg om högst tio minuter för att bemöta annan talare. Har ledamot redan erhållit rätt till genmäle enligt 44 §, äger han yttra sig före statsrådet.

52 §

Vid omröstning med namnupprop anmodar talmannen två ledamöter att ta plats vid talmansbordet för att föra anteckningar över omröstningen. Talmannen och vice talmännen ropas upp först och därefter övriga ledamöter efter platsnummer i plenisalen. Något av följande svar skall avges: ja, nej, avstår.

Vid omröstning med namnupprop anmodar talmannen två ledamöter att ta plats vid talmansbordet för att föra anteckningar över omröstningen. Vice talmännen ropas upp först och därefter övriga ledamöter efter platsnummer i plenisalen. Något av följande svar skall avges: ja, nej, avstår.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

65 §

Blir plats som ledamot eller suppleant i utskott ledig *till följd av avgång ur riksdagen*, skall kammaren välja ny ledamot eller suppleant i den avgångnes ställe från samma partigrupp.

Blir plats som ledamot eller suppleant i utskott ledig *i förtid*, skall kammaren välja ny ledamot eller suppleant i den avgångnes ställe från samma partigrupp.

68 §

Riksdagens förvaltningsstyrelse är styrelse för riksdagens förvaltningskontor. Närmare bestämmelser om detta meddelas i instruktion som antas av kammaren.

Styrelsen består av talmannen som ordförande samt åtta ledamöter vilka kammaren väljer inom sig för en tid av tre år. För envar av de åtta ledamöterna utses en suppleant. Om ledamot eller suppleant avgår *ur riksdagen* före valperiodens slut, anställs nytt val för den tid som återstår av perioden. Styrelsen utser inom sig en vice ordförande.

Styrelsen består av talmannen som ordförande samt åtta ledamöter vilka kammaren väljer inom sig för en tid av tre år. För envar av de åtta ledamöterna utses en suppleant. Om ledamot eller suppleant avgår före valperiodens slut, anställs nytt val för den tid som återstår av perioden. Styrelsen utser inom sig en vice ordförande.

70 §

Vid första sammanträdet efter det krigsdelegationen utsetts väljer delegationen *ordförande och* en eller flera vice ordförande. Det åligger *ordförande* och vice ordförande att förbereda delegationens verksamhet för den händelse delegationen skulle träda i riksdagens ställe.

Vid första sammanträdet efter det krigsdelegationen utsetts väljer delegationen en eller flera vice ordförande. Det åligger *talmannen* och vice ordförande att förbereda delegationens verksamhet för den händelse delegationen skulle träda i riksdagens ställe.

Kammarsekreteraren är sekreterare i delegationen.

Bestämmelserna i 26 - 29 §§ äger motsvarande tillämpning på delegationen under tid då denna inte trätt i riksdagens ställe.

72 §

Ledamot som av laga förfall är hindrad att ta del i riksdagsarbetet skall anmäla det till kammaren.

Ledamot kan på ansökan beviljas ledighet från riksdagsarbetet. Ledighet beviljas för högst åtta

Ansökan om ledighet från befattning som riksdagsledamot skall innehålla de skäl varpå ansökan grundas. Ansökan skall avse ledighet under viss tid.

Ansökan prövas av talmannen,

Nuvarande lydelse

dagar av talmannen och för längre tid av kammaren.

På kammarkansliet skall finnas en förteckning över ledamöter som är frånvarande på grund av laga förfall eller beviljad ledighet. I förteckningen anges tid för bortvarons början och slut.

Föreslagen lydelse

om den gäller ledighet under kortare tid än en månad, och av kammaren om den gäller för längre tid.

Ersättare för riksdagsledamot

72 a §

Ersättare som skall utöva uppdrag som riksdagsledamot skall erhålla skriftligt bevis härom. Beviset skall ange vilken ledamot som ersättaren träder i stället för och tiden för förordnandets början och slut. Bevis om slutdagen kan utfärdas särskilt.

Talmannen skall för kammaren tillkännage när ersättare träder i ledamots ställe och när ledamot återtar sin plats.

Ändringarna träder i kraft, såvitt gäller 4, 9, 43, 44, 46, 65 och 68 §§ den 1 januari 1974, och i övrigt när de förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, som riksdagen antagit som vilande med anledning av propositionen 1972:66, slutligt antagits och erhållit kraft av grundlag.

